

predknjiževnega in začetkov književnega obdobja v slovenski slovstveni zgodovini.

TOMAŽ ŠALAMUN, PRAZNIK

»Oblastnike / pozivam k nežnosti. / Zakaj moram / živeti v svetu, / ki duhovnost / sovraži? / Zakaj sem / lahko napisal komaj / 20 % pesmi / doma / in moram večno / bežati / od zemlje, / ki bi jo rad / najbolj / ljubil, / da se ne zadušim? / Zakaj čutim / ta iracionalni / odpor, / ta strah / pred / svobodo / in človeškim dostojanstvom? / Ta pesem je osebna / prošnja / in tožba. / Izvira iz šoka / in strahot, / ki jih vedno znova / doživljam, / ko se ližem / iz domačih travm. / Tako čutimo / mnogi. / To je prošnja / in tožba / vseh nas, / sezonskih / delavcev.« (44)

Verjetno je citirani tekst Oblastnike pozivam k nežnosti... med najbolj kritičnimi in angažiranimi pesemskimi sporočili v Šalamunovem pesniškem opusu in bolj kot teksti v zadnjih zbirkah: Imre, Druidi, Turbine, opozarja in razgalja travmatično stisko slovenskega pesnika, ki »živi« od svoje ne-institucionalizirane pesniške svobode. To, kar je Pavle Zidar v sodobni prozi (in ne samo on), je Tomaž Šalamun v poeziji, samo da so možnosti pesniškega življenja še minimalnejše od pisateljevega.

Praznik je zaradi odprtosti izpovednemu toku lirskega subjekta zelo »odkrita« Šalamunova pesniška zbirka, elementarna, neposredna, angažirana in problematizirajoča svoj čas; tu in zdaj, ne samo v konkretnem, političnem svetu, ampak tudi v dimenzijah njegovega duhovnega, miselnega, kulturno-zgodovinskega spomina. V Prazniku Šalamun ni tak artist kot na primer v Sokolu,

preveč je v njem pesnikove prizadetosti, »zadetosti v živo«, brez odvečne samoironije in parodije, kritike, kar pomeni, da se razmerje avtor-ubesedeni lirski subjekt približuje izenačitvi-identifikaciji, kar v avtorjevi poeziji sicer ni navada; to razmerje se vedno ruši in izogiba frontalnemu, odkritemu soočanju z eksistencialnimi pesnikovimi stiskami. V Prazniku je ta »očitnost« še kako razvidna, npr. tudi v tekstu Ljudje, Hiša svetovne odgovornosti, Zgodovina neba je množična, Življenje pesnika, Danes sem tipkal tako dolgo, Kdor me bere kot ironičnega, Naša vera, Vešča Krepa, Zahvala... , kjer je »prozaizacija« poezije že skoraj popolna. Šalamunov tekst Prvič, ko sem prišel v New York City že popolnoma zgublja tip lirčnosti, poetičnosti in prehaja v popolno reportažo, kronistični zapis, tako priljubljen v lastni poetiki.

»Ameriška« motivika, tudi v Prazniku obsežna, podobno kot v drugih »ameriških« zbirkah, dopolnjuje mozaik Šalamunovih potovanj po ZDA. Poezija in Amerika, dveje prevladujočih motivov v ameriški tematiki, kažeta na Šalamunovo tudi ameriško zavezanost mediju izpovedovanja odnosa do sveta, brez širjenja medkontinentalnih tematskih konfrontacij. Tomaž Šalamun ne piše o ZDA zato, da bi jih spoznaval, širil svojo pesniško vednost o njih, marveč da bi s tematiko prikazal svojo pomembnost oz. nepomembnost v »novem« svetu. Skoraj da gre v okviru te teme za dva enako močna pola: pesnik in Amerika; taka je pesniška manipulativna aktualizacija lirskega subjekta in njegovih prvih sprehodov po New York Cityju. Se pravi, da je v ospredju avtorjevega pesniškega zanimanja predvsem navdušenje nad samim sabo v »velikem« svetu.

Šalamunova uvodna Zahvala, ki kliče na pomoč Montaignejevo misel o življenjskem martiriju, obenem z zahvalo Prešernovemu skladu za potovanje v grad Yaddo (kako malomeščan-

* (Tomaž Šalamun Praznik, Cankarjeva založba, Ljubljana 1976, opremil Tomaž Kržišnik, str. 76)

sko buržujska vzvišenost!) hoče biti s Taylorjevo Revolucijo v nebesih neke vrste programski uvod v zbirko; kritika družbe in meril, zakonov časa in prostora. Toda čemu potem tak »motto«, če je zbirka samo v nekaterih tekstih polemična, kritična? Tomaž Šalamun ne zmore enotne zbirke; vedno komponira v celoto nasprotja, tako v oblikovno-artističnem kot miselnem polu tekstov; to daje vsebini dinamičnost, bralno privlačnost, kompozicijsko sproščenost. »Motto« je lahko tudi zgolj okrasek, trenutna aktualizacija Šalamunove misli, razpoloženja ...

Praznik prinaša tudi nekaj povsem novih tekstov v do sedaj znani Šalamunovi tematiki, na primer kozmično-astrološki (Praznik, Astrofizika in mi), zlasti prvi aktualizira dimenzije galaksij v »kozmoških sistemih«. Povsem nekaj drugega - približek ljudski pemi - sta teksta V poncvi je potičica in Liščkom je barvo naštudiral Bog, zasnovana kot trikitični skici z etnografsko-mitološko tematiko.

Vrsta tekstov ohranja tako priljubljen Šalamunov »družinski kolorit«

(Acquedotto, Vešča Krepa, Bohinj, 11. november 1954, Lirične krave, Ljudje, Luiza), Himna svetovne odgovornosti, Zgodovina nebes je množična in Življenje pesnika pa razglajajo »bratovščino naravnih, močnih, svetih ljudi /.../ zrelost sveta, njegovo večno rast in stalnost /.../ ljubezen in svobodo brez sovraštva/.../«, do različnih upesnitev pesnikovih položajev v svetu.

Šalamunov Praznik se uvršča med novejšje avtorjeve zbirke s tipičnim »neurejenim« karakterjem celote, hote nekoherentne, ker bi bila vsaka »klasičnost« pri avtorju Pokra proti lastni poetiki in pojmovanju poezije, ki je pri Šalamunu od »najresnejše« eksistencialne zadeve do fizičnega akta pisanja skorajda česarkoli. Tu pa je nevarnost; tako za bralca, še bolj pa za avtorja. Prvi drugega spregleda in ve, kje se v poeziji nihanja med igro in smislom nagibajo v polarnost, drugi ostaja z razkritjem svojih pozicij še bolj »odprt«, še bolj izpostavljen v svojih klovnsko-resnih nihanjih. Ali je ekstremnost v bistvu najustreznejši izraz nemoči?

Marijan Zlobec

Epigrami

Tihožrtje

(iz Zbranih del)

Jože IVANU V SPOMINSKO KNJIGO
J. Petelin Prej bom čankar
jaz dobil pri nedolžni Jani,
kot pa Cankar
spomenik v ljubljani Ljubljani.

DVAKRAT NAGRAJENI

V silnem boju za našo kulturo
je nekaj tovarišev sestankarjev dobilo:
za desetletnico zlato uro,
za dvajset let pa zlato žilo!